

Erkan ALKAÇ*

Khios *Amphora* ve *Lagynos*larında Görülen Ortak Üretici İsimleri

Abstract: The article presents Chian *amphorae* and *lagynoi* found in surveys and excavations conducted in the Eastern Mediterranean, in Western Anatolia, in the Aegean Islands, on the Greek mainland and in the Black Sea Region. Some of these *amphorae* and *lagynoi* bear stamps with producer names. The names on these stamps are written out in full, are abbreviated or ligatured: Ἀθήναιος, Ἀπελλῆς, Ἀπολ(, Ἀπολλώνιος, Ἀριστομένης, Γα(, Δα(, Διονύσιος, Ἐπίγονος, Ἐρμίας, Ζήνας, Κρό(, Κρόνι(, Μεν(, Μενο(, Μένων, Μου(, ΜΠΥ or ΜΠΥ[E?], Παρ(and Χαρ(. The author aims to ascertain whether similar stamps on *amphorae* and *lagynoi* belong to the same producer. Similar named stamps on *amphora* and *lagynos* must be examples of the same producer, as usage and combinations of stamps explain this case: Same complete names, same letters of abbreviated names, same letters, combinations of ligatures and names written in two rows of sentences divided from the same letter. These features indicate that Chian ceramic craftsmen produced both *amphorae* and *lagynoi*.

Keywords: Chios; *amphora*; *lagynos*; stamp; matrix; producer names.

Khios kökenli *amphora* ve *lagynos*lar, Doğu Akdeniz,¹ Batı Anadolu,² Ege Adaları,³ Yunan Anakarası⁴ ve Karadeniz Bölgesi'ndeki⁵ yüzey araştırmaları ve kazılarda ele geçmiştir. Geniş coğrafi alana yayılan iki formun bazı örneklerinin tek kulpları üzerinde üreticiye işaret eden çeşitli mühürler tespit edilmiştir.⁶ Bu mühürler arasında, tam veya kısaltma isim ve ligatürden oluşan benzer yazıtlar görülmektedir.⁷ Makalede *amphora* ve *lagynos*lardaki benzer mühürlerin aynı üreticiye ait olup olmadığı sorusuna açıklık getirmek hedeflenmiştir. Başka bir ifade ile Khioslu bir üretici, hem *amphora* hem de *lagynos* üretimini mi gerçekleştirmiştir? Khios'ta bu formların üretimine dair bulgular ortaya koyulmuştur.⁸ Bilimsel soruna cevap bulabilmek için, çalışmada izlenecek yöntemi benzer mühürlerin kullanılış biçimlerinin ve kombinasyonlarının karşılaştırması oluşturmuştur. Bunun için geniş mühür çeşitliliğine sahip Alexandria Greko-Romen Müzesi'nde bulunan Benaki Koleksiyonu ile yayınlanmış Khios örnekleri kriter olarak ele alınmıştır. Bu makalenin sonuç kısmında ise benzer isimlerin aynı üreticiye ait olabileceğinden söz edilmiştir.

* Yrd. Doç. Dr. Erkan Alkaç, Mersin Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Çiftlikköy Kampusu, 33343 Mersin (ealkac77@gmail.com).

Makaledeki *amphora* ve *lagynos* mühürleri üzerinde yer alan isimler, Eski Yunan alfabesine göre sıralanmıştır. Mühürler, yakl. 1/1 ölçülerinde verilmiştir. Alexandria Greko-Romen Müzesi'ndeki Benaki Koleksiyonu'nda yer alan Khios *amphora* ve *lagynos* mühürlerini çalışmaya imkân sağlayan Centre d'Études Alexandrines Başkanı Prof. Dr. Jean-Yves Empereur ile Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü'nden Doç. Dr. Gonca Cankardeş-Şenol'a teşekkür ederim.

¹ Cankardeş-Şenol 2000, 98, 130, 256, 369, 494; Şenol 2007, 103–128.

² Börker – Burow 1998, 59–60 no. 563–570; 120–126 no. 557–653.

³ Grace – Savvatianou-Petropoulakou 1970, 359–363 E 227–235; Palaczyk – Schönerberger 2003, 218–220 taf. 13.

⁴ Grace 1956, 167, no. 199.

⁵ Şenol 2007, 93 dn. 20.

⁶ Cankardeş – Şenol 2006, 94–97; 176–175.

⁷ Alkaç 2012, 182.

⁸ *Amphora* için bak. Şenol 2007, 105–110; *Lagynos* için bak. Anderson 1954, 150, 159 nr. 183 fig. 17.

Khios'ta üretilen *amphora* ve *lagynos*lar içerisinde farklı bölgelerde yer alan tüketim merkezlerine şarap ihraç edilmiştir. Dağlık bir coğrafi yapısı olan Khios Adası, Ege Denizi Havzası'nın önemli bağcılık merkezleri arasında yer almaktadır.⁹ Adanın dağlık yapısı ve farklı tarımsal aktiviteler için gerekli düz alanların kısıtlı olması, Khios'ta ana geçim kaynağı olarak şarap üretimini ön plana çıkarmıştır. Bu ürün, Arkaik Dönem'in başlangıcından itibaren Khios halkının temel geçim kaynakları arasında önemli bir konuma sahiptir. Bunun sonucunda Khios, Akdeniz ve Karadeniz'in bazı bölgelerine deniz vasıtasıyla yapılan ticarete önemli bir yer almıştır.¹⁰ Khios şarabının kalitesi ve önemi, Yunan ve Roma kökenli Eskiçağ kaynaklarında sıklıkla vurgulanmıştır. M.Ö. 1. yüzyılda yaşamış yazar Diodoros Siculus, Dionysios'un oğlu Oinopionas'ın adanın kralı olmasıyla birlikte Eskiçağ'ın en kaliteli şaraplarının üretilmeye başlandığını aktarmaktadır.¹¹ Khios şarabı için Plautus, İtalya'da oldukça beğenildiğini ve dışları kaybettiren bir özelliğe sahip olduğunu,¹² Athenaios yüksek kalitesini,¹³ Strabon en iyi Yunan ürünü olduğunu,¹⁴ Plinius önemli zaferlerde ikram edildiğini,¹⁵ Alexandria'lı Clement kalitesini ve Mısır'a ihracını,¹⁶ Hermippos kusursuzluğunu, Plutarkhos yüksek sosyal statüye sahip olan müşterilere ayrıldığını ve Varro İtalya Yarımadası'nda lüks içecekler arasında sayıldığını ve özel durumlarda ikram edildiğini¹⁷ belirtmektedir. Sokrates Döneminde bir işçinin günlük ücreti 1 *drakhme* iken, Khios şarabıyla dolu 1 tam *amphoranın* fiyatının 100 Attika *drakhme*'sine denk geldiği ifade edilmektedir.¹⁸

Khios şarabının pazarlara aktarımı için adada *amphora* üretimi, M.Ö. 7. yüzyılın son çeyreğinden itibaren başlamıştır. Khios'un farklı noktalarında *amphora* üretimini ortaya koyan atölyeler bulunmuştur.¹⁹ Buradaki *amphora* üretimi, M.S. 3. yüzyıla kadar neredeyse kesintisiz olarak devam etmiştir.²⁰ Tipolojik çalışmalar sonucunda, uzun bir geçmişi bulunan Khios örneklerinin farklı formlara sahip oldukları belirlenmiştir.²¹ Ada *amphoralarının* karakteristik formu olan "şişkin boyunlu" örnekler, Klasik Dönemin ortalarına kadar görülmektedir. Bu tarihlerde Atina'nın Attika-Delos Deniz Birliği'nden aldığı güçle, Yunan Coğrafyası'nda ortak bir ölçü standardının kullanılması yönünde yaptığı baskılar sonucunda, Khios'un geleneksel şişkin boyunlu *amphoralarının* formu değişmiştir.²² Boyundaki şişkinliği ortadan kalkan *amphoralar*, "yeni stil" olarak tanımlanmıştır.²³ Bu formla birlikte Khios *amphoralarına* sikke tipi mühürler basılmıştır.²⁴ En erken Khios *amphora* mühürlerinin M.Ö. 5. yüzyılın üçüncü çeyreğine tarihlendiği, Attalos Stoası'nın güneyindeki bir kuyunun depozitinden Khios *amphora* mühürleriyle ele geçen Attika kırmızı figür ve siyah firnis seramikler yardımıyla anlaşılmıştır.²⁵ Mısır'ın Tell El-Balamun kentindeki üzerinde oturan bir *sphenks* ve karşısında şişkin boyunlu bir Khios *amphorası* bulunan mü-

⁹ Doğer 2004, 32.

¹⁰ Sarikakis 1986, 121.

¹¹ Diod. V, 79.

¹² Marangou-Lerat 2000, 82–83.

¹³ Athen. I, 29, 31, 33.

¹⁴ Strab. XIV, I, 35.

¹⁵ Plin. XIV, 96.

¹⁶ Clem. Al. 30, 2.

¹⁷ Marangou-Lerat 2000, 75–76; 82–83.

¹⁸ Sarikakis 1986, 122.

¹⁹ Dupont 1982, 195, 198.

²⁰ Şenol 2003, 52.

²¹ Arkaik ve Klasik dönemler için bak. Dupont 1982, 193–209; Hellenistik Dönem için bak. Şenol 2007, 91–116; Roma Dönemi için bak. Opait – Tsaravopoulos 2011, 275–323.

²² Grace 1949, 182.

²³ Mattingly 1981, 78–79.

²⁴ Grace – Savvatiannou-Petropoulakou 1970, 360.

²⁵ Talcott 1935, 495 no. 85; Grace 1934, 302–303 no. 1 pl. I, 1.

hür, M.Ö. 5. yüzyılın son çeyreğine tarihlenmiştir.²⁶ Ayrıca Khios'ta *Xίαν ethnikonu* ile yazılmış çok sayıda *amphora* mühürü de bulunmuştur.²⁷ Klasik Dönem'de başlayan mühürleme uygulaması, Hellenistik Dönem'de de devam etmiştir. Hellenistik Dönem'de, bir önceki döneme göre mühürlemenin çeşitlendiği görülmektedir.²⁸ Börker ile Burow²⁹ ve Sarikakis³⁰ tarafından, Khios *amphora* mühürlerindeki isimlerin *amphora* üreticisiyle ilişkili olduğu ve Rhodos veya Knidos'tan farklı olarak, *eponyme* işaret etmediği ifade edilmektedir. M.Ö. 1. yüzyılın ilk dönemlerine kadar her üretici tarafından uygulanmasa da, mühürleme işlemi düzensiz şekilde devam etmiştir.³¹

Khios seramik atölyelerinde *amphoralar* dışında, *lagynoslar*ın üretimi de gerçekleşmiştir. Hellenistik Dönem'de Khios şarabı, *lagynoslar* içerisinde de tüketim merkezlerine ihraç edilmiştir. Khios'ta *lagynos* üretimindeki temel amaç, Eskiçağ kaynaklarının sıklıkla ifade ettiği kaliteli ve pahalı ada şarabının her kesime ulaştırılmak istenmesinden kaynaklanmaktadır.³² Böylelikle Khios şarabı, maliyet olarak daha çok alıcının karşılayabileceği miktara indirilmiştir. Hellenistik Dönem'in başlangıcından itibaren bazı *lagynoslar*, yine *amphoralar* gibi düzenli olmamak koşuluyla mühürlenmiştir. Bu durum, Khios kentinin yakınlarındaki Kofina'daki yuvarlak forma sahip mühürlü bir *lagynos* kulpu sayesinde anlaşılmıştır.³³ *Amphora* örnekleriyle karşılaştırıldığında, Khios *lagynoslarına* aynı anlayış çerçevesinde mühürlemenin yapıldığı izlenmektedir. Khios *lagynoslarının*, M.Ö. 1. yüzyılın ilk dönemlerine kadar mühürlendikleri saptanmıştır.³⁴

Khios *amphora* ve *lagynoslarındaki* mühürler incelendiğinde tam ve kısaltma isimlerin yanı sıra, semboller ve birbirine bağlanan monogramlardan/harflerden oluşan ligatürler de kullanıldığı görülmüştür. Bu mühürler arasında bazı isimlerin ve ligatürlerin benzerlikler taşıdığı dikkati çeken bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Buna karşın aynı isimlerin farklı mühür kalıplarına sahip oldukları da anlaşılmıştır.³⁵ Khios *amphora* ve *lagynos* mühürlerinde yer alan benzer isim ve kısaltmalar şunlardır: Ἀθήναιος, Ἀπελλῆς, Ἀπολ(, Ἀπολλώνιος, Ἀριστομένης, Γα(, Δα(, Διονύσιος, Ἐπίγονος, Ἐρμίας, Ζήνας, Κρό(, Κρόνι(, Μεν(, Μενο(, Μένων, Μου(, ΜΠΥ veya ΜΠΥ[E?], Παρ(ve Χαρ(.³⁶

Ἀπελλῆς, Pergamon kazılarında *genitivus* halde *amphora* ve *lagynos* mühürlerinde tespit edilmiştir (Fig. 1).³⁷ İsim, her iki örnekte de, ilk *lambda* harfinden bölünerek iki satır olarak basılmıştır. Ancak mühürlerin farklı kalıplardan elde edildiği görülmektedir.

Γα(kısaltması içeren bir mühür, Alexandria Benaki Koleksiyonu'nda *amphora* kulpu üzerinde bulunmaktadır.³⁸ Aynı kısaltma Pergamon'da bir *lagynos* kulpu üzerinde de saptanmıştır (Fig. 2).³⁹ İki mühürde de iki harf (*gamma* ve *alpha*) benzer biçimde ligatür oluşturmaktadır. Mühürlerdeki *gamma* harfleri, *retrograd* olarak düzenlenmiştir. *Alpha* harfi, iki baskıda da *gamma*'nın üst kolunun altında yer almaktadır. *Alpha*'nın iç kolları "v" şeklindedir. Mühürlerin farklı kalıplardan çıktığı anlaşılmaktadır.

²⁶ Spencer 1996, 15 pl. 79, 17.

²⁷ Cankardeş-Şenol 2000, 53.

²⁸ Alkaç 2012, 95.

²⁹ Börker – Burow 1998, 59.

³⁰ Sarikakis 1986, 122; Finkielsztein 2000, 210.

³¹ Alkaç 2012, 178.

³² Cankardeş-Şenol 2006, 175–176.

³³ Anderson 1954, 150, 159 no. 183 fig. 17.

³⁴ Adamscheck 1979, 36 Gr. 97.

³⁵ Alkaç 2012, 257 no. 13–14.

³⁶ Alkaç 2012, 182.

³⁷ Börker – Burow 1998, 60 no. 564 abb. 1 taf. 20; 125 no. 636 abb. 2 taf. 37.

³⁸ Alkaç 2012, 416 no. 331.

³⁹ Börker – Burow 1998, 125 no. 639 taf. 37.

Διονύς(kısaltması, Alexandria Benaki Koleksiyonu'nda hem *amphora* hem de *lagynos* kulpu üzerinde yer almaktadır (Fig. 3).⁴⁰ İki seramik formundaki kısaltma isim *retrograd* olarak yazılmıştır. Kısaltmalarda *sigma* harfleri, hilal biçimindedir. Bu kısaltmayı, Διονύσιος olarak tamamlamak mümkündür.⁴¹ Mühür kalıpları ise birbirinden farklıdır.

Ἐπίνοος'un ismi, Pergamon'da *amphora* ve *lagynos* üzerinde belirlenmiştir (Fig. 4).⁴² Üreticinin ismi, *amphorada* tek ve *lagynos* kulpunda iki satırdır. *Amphora* ve *lagynosta*ki bu mühürler, farklı kalıplardan çıkmıştır.

Ἐρμίας, Pergamon'da bir *amphora* kulpunda saptanmıştır.⁴³ Bu isim ayrıca Alexandria Benaki Koleksiyonu'nda *lagynos* kulpunda da yer almaktadır (Fig. 5).⁴⁴ Pergamon'daki *amphora* mühründe isim *retrograd*, Benaki'deki *lagynos* mühründe ise soldan sağa doğru yazılmıştır. Her iki örnek farklı kalıplardan çıkmıştır.

Ζήνωνς'in ismi, Alexandria'da bir *amphora* kulpunda görülmektedir.⁴⁵ Bu isim, Pergamon'da ise bir *lagynos* kulpunda yer almaktadır (Fig. 6).⁴⁶ *Amphora* ve *lagynos* mühürlerinde, isimlerdeki *zeta* harfleri *retrograd* olarak yer almaktadır. Ayrıca, *sigma* harfleri hilal şeklinde yazılmıştır. Bu farklılıklar göz önüne alındığında, Alexandria ve Pergamon'daki mühürlerin aynı kalıplardan elde edilmedikleri anlaşılmaktadır.

Κρό(kısaltması, Alexandria Benaki Koleksiyonu'nda bir *amphora* mühründe yer almaktadır.⁴⁷ Aynı yazıt, Pergamon'da bir *lagynos* kulpunda da saptanmıştır (Fig. 7).⁴⁸ Bu kısaltma, Alexandria'daki *amphora* mühründe *retrograd*, Pergamon'daki *lagynosta* ise soldan sağa yazılmıştır. Bu mühürler de farklı kalıplardan elde edilmiştir.

Κρόνι(kısaltmasına sahip bir *amphora* mührü, Delos Adası'nda bulunmuştur.⁴⁹ Benzer kısaltma, Pergamon'da bir *lagynos* üzerinde tespit edilmiştir (Fig. 8).⁵⁰ Delos'taki kısaltmada *nu* harfi *retrograd*dır.

Μεν(kısaltması Pergamon kazılarında bir *amphora* mühründe,⁵¹ Benaki Koleksiyonu'nda bir *lagynos* kulpunda⁵² okunmuştur (Fig. 9). *Amphora* ve *lagynos* mühürlerindeki *epsilon* harfleri, hilal şeklinde yazılmıştır. Her iki mühür farklı kalıplardan elde edilmiştir.

Μενο(kısaltması, Pergamon'da *amphora* ve *lagynos* mühürlerinde saptanmıştır (Fig. 10).⁵³ Bu seramik formlarındaki mühürlerde *epsilon* harfleri hilal şeklindedir. Mühürler farklı kalıplardan çıkmıştır.

Μένων ismi, Pergamon'da hem *amphora* hem de *lagynos* üzerinde tespit edilmiştir (Fig. 11).⁵⁴ Mühürlerde *epsilon* harfleri hilal biçimindedir. Bu iki mühür, farklı kalıplardan elde edilmiştir.

Μου(kısaltması, Pergamon'da bir *amphora* kulpunda görülmektedir.⁵⁵ Bu kısaltma Filistin'de bulunan bir *lagynosta* da yer almaktadır (Fig. 12).⁵⁶ Farklı kalıplardan çıkan bu mühürlerde isim *retrograd*dır. *Mü* ve *omikron* harfleri benzerlik taşımaktadır.

⁴⁰ Alkaç 2012, 452 no. 403.

⁴¹ Khios *amphora* mühürleri arasında Διονύσιος ismine sahip bir örnek için bak. Alkaç 2012, 264 no. 27.

⁴² Börker – Burow 1998, 121 no. 559 taf. 36 ve 121 no. 642 taf. 37.

⁴³ Börker – Burow 1998, 124 no. 622 taf. 37.

⁴⁴ Alkaç 2012, 468 no. 411.

⁴⁵ Cankardeş-Şenol 2000, 98–99 no. 47.

⁴⁶ Börker – Burow 1998, 126, no. 651 taf. 37.

⁴⁷ Alkaç 2012, 365 no. 229.

⁴⁸ Börker – Burow 1998, 126 no. 645, taf. 37.

⁴⁹ Grace – Savvatianou-Petropoulakou 1970, 362 E 228 pl. 60.

⁵⁰ Börker – Burow 1998, 126 no. 647 taf. 37.

⁵¹ Börker – Burow 1998, 122 no. 582 taf. 36.

⁵² Alkaç 2012, 480 no. 459.

⁵³ Börker – Burow 1998, 123 no. 602 taf. 3; 126 no. 648 taf. 37.

⁵⁴ Börker – Burow 1998, 123 no. 605 taf. 36; 126 no. 649 taf. 37.

MΠY harflerinden oluşan bir ligatür *amphora* mühürü, Alexandria Benaki Koleksiyonu'nda yer almaktadır.⁵⁷ MΠYE mührü, Paphos'da ise bir *lagynos* kulpunda bulunmuştur (Fig. 13).⁵⁸ Benaki'deki yazıtın bir bölümü muhtemelen baskıdan dolayı çıkmamıştır. Bu mührü, Paphos örneğine göre MΠY[E?] şeklinde restore etmek mümkündür. Bu mühürler farklı kalıplardan çıkmıştır. Ama ligatürün oluşturulmasında, harfler benzer şekillerde kullanılmıştır.

Παρ(olarak restore edilebilen ligatür, Alexandria Benaki Koleksiyonu'nda bir *amphora* mühründe saptanmıştır.⁵⁹ Aynı harflerden oluşan ligatüre sahip *lagynos* mührü, Delos kazılarında bulunmuştur (Fig. 14).⁶⁰ Her iki ligatürün oluşturulmasında, harflerin düzenlenişi aynı kullanılmıştır. Ancak mühürler farklı kalıplardan elde edilmiştir.

Χαρ(ligatürü, Delos'ta bir *amphora* mühründe bulunmaktadır.⁶¹ Aynı harflerden oluşan ligatür mühür, Alexandria Benaki Koleksiyonu'ndaki bir *lagynos* kulpunda tespit edilmiştir (Fig. 15).⁶² Her iki ligatür mühürdeki harfler benzerlikler taşımaktadır. Sadece Delos'taki *amphora* mühründe *rho* harfi, *khi*'nin sağ kolunun dış tarafına yerleştirilmiştir. Bu iki mühür, farklı kalıplardan elde edilmiştir.

Sonuç

Khios'ta benzer isimler taşıyan *amphora* ve *lagynos* mühürleri karşılaştırıldığında, bazı *amphora* üreticilerinin aynı zamanda *lagynos* da üretmiş olabilecekleri ortaya çıkmaktadır. Bu durumu açıklayacak en önemli bulguları, mühürlerin kullanım şekilleri ve kombinasyonları oluşturmaktadır. Bazı tam isimlerin aynı harften bölünerek iki satır olarak yazılması (fig. 1), soldan sağa yazılan tam isimde bazı harflerin *retrograd* olması (fig. 6), isimlerin aynı şekilde kısaltılması (fig. 2–3, 7–10, 12–15), bazı harflerin benzerlikler taşımaları (hilal biçiminde *sigma* ve *epsilon*, iç kolları “v” şeklinde *alpha*, *retrograd nü*) (fig. 2–3, 6, 9–11), ligatür kullanımında aynı harflerin yerleştirilme biçimi ve ligatür içindeki yeri (fig. 2, 13–15) *amphora* ve *lagynos* mühürlerindeki benzer özellikler olarak belirlenmiştir. Ayrıca, bazı benzer tam veya kısaltma isimlerin soldan sağa veya *retrograd* şeklinde yazıldığı da görülmektedir (fig. 5). Khios'ta *amphora* ve *lagynos* üreticilerinin birden çok mühür kalıbı kullandıkları tespit edilmiştir. Khioslu çömlekçi ustası, *amphora* ve *lagynos* üretimini aynı dönem içerisinde mi gerçekleştirmişti? Yukarıda ele aldığımız benzer isimlere sahip üreticilerin *amphora* ve *lagynos* mühürleri, aynı stratigrafi, kontekst veya depozitte birlikte ele geçmemiştir. Ancak farklı isimleri barındıran *amphora* ve *lagynos* mühürlerinin Pergamon'daki depozitte bir arada ele geçmesi,⁶³ bu iki formun aynı dönem içerisinde üretildiğini göstermektedir.

Kaynakça

Adamscheck 1979	B. Adamscheck, Kenchreai Eastern Port of Corinth, IV. The Pottery, Leiden 1979.
Alkaç 2012	E. Alkaç, Hellenistik Dönem'de Khios'da Mühürlü Amphora Üretimi ve Mühürleme Sistemleri, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Ana Bilim Dalı, Mersin 2012 (Yayınlanmamış Doktora Tezi).
Anderson 1954	J. K. Anderson, Excavation on the Kofina Ridge Khios, The Annual of the British School at Athens XLIX, 1954, 123–182, pl. 6–13.
Börker – Burow 1998	C. Börker – J. Burow, Die Hellenistischen Amphorenstempeln aus Pergamon,

⁵⁵ Börker – Burow 1998, 60 no. 569 abb. 1 taf. 20

⁵⁶ Finkielsztejn 1990, 119 no. 440.

⁵⁷ Alkaç 2012, 423 no. 346.

⁵⁸ Daszewski et al. 1984, 313 no. 1 pl. LXX.

⁵⁹ Alkaç 2012, 425 no. 349.

⁶⁰ Grace – Savvatanou-Petropoulakou 1970, 363 E 235, pl. 60.

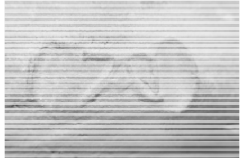
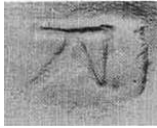
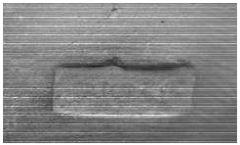

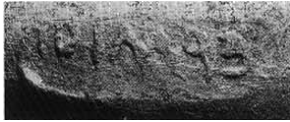

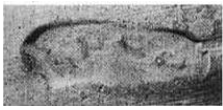
⁶¹ Grace – Savvatanou-Petropoulakou 1970, 362–363 E 234, pl. 60.

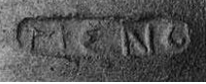
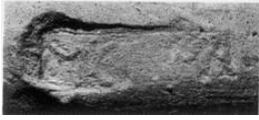

⁶² Alkaç 2012, 512 no. 521–522.

⁶³ Börker – Burow 1998, 59–60 no. 563–570.

- Der Pergamon-Komplex, Berlin 1998 (Pergamenische Forschungen 11).
- Cankardeş-Şenol 2000 G. Cankardeş-Şenol, İskenderiye (Mısır) Kurtarma Kazılarında Ele Geçen Hellenistik Dönem Amphora Mühürleri, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Ana Bilim Dalı, İzmir 2000 (Yayımlanmamış Doktora Tezi).
- Cankardeş-Şenol 2006 G. Cankardeş-Şenol, Klasik ve Helenistik Dönemde Mühürlü Amphora Üreten Merkezler ve Mühürleme Sistemleri, İstanbul 2006.
- Daszewski et al. 1984 W. A. Daszewski – B. Lichočka – J. Mlynarczky – Z. Sztetyllo, Fouilles Polonaises à Kato Paphos Chantier de Maloutena, Report of the Department of Antiquities Cyprus, 1984, 294–314.
- Doğer 2004 E. Doğer, Antik Çağ'da Bağ ve Şarap, İstanbul 2004.
- Dupont 1982 P. Dupont, Amphores Commerciales Archaiques de la Grece de l'Est, La Parola del Passato CCIV–CCVII, 1982, 193–209.
- Finkielsztein 1990 G. Finkielsztein, Amphores et Timbres d'Amphores Importees en Palestine A L'Epoque Hellenistique, Jerusalem Orientations de Recherche Et Premiers Resultats, 1990 (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- Finkielsztein 2000 G. Finkielsztein, Amphores Importées au Levant sud à l'époque Hellénistique, şurada: Ε' Επιστημονική Συνάντηση για την Ελληνιστική Κεραμική. Χρονολογικά προβλήματα, κλειστά σύνολα, εργαστήρια. Πρακτικά, 2000, 207–220.
- Grace 1934 V. Grace, Stamped Amphora Handles Found in 1931–1932, Hesperia 3, 1934, 197–310.
- Grace 1949 V. Grace, Standart Pottery Containers of the Ancient Greek World, Hesperia Suppl. VIII, 1949, 175–189.
- Grace 1956 V. Grace, Stamped Wine Jar Fragments, Hesperia Suppl. X, 1956, 113–189.
- Grace – Savvatiānou-Petropoulakou 1970 V. Grace – M. Savvatiānou-Petropoulakou, Les Timbres Amphoriques Grecs, Exploration Archéologique de Délos, Délos XXVII, L'Îlot de la Maison des Comédiens, 1970, 277–382.
- Marangou-Lerat 2000 A. Marangou-Lerat, Le Plus Agréable des Vins Grecs, in: Ch. Cremonesi, D. Tomasi (edd.), L'avventura Del Vino Nel Bacino del Mediterraneo: Itinerari Storici ed Archeologici Prima e Dopo Roma, Conegliano 2000, 71–85.
- Mattingly 1981 H. Mattingly, Coins and Amphoras-Chios, Samos and Thasos in the Fifth Century B.C., The Journal of Hellenic Studies 101, 1981, 78–86.
- Opait – Tsaravopoulos 2011 A. Opait – A. Tsaravopoulos, Amphorae of Dressel 24 Similis Type in the Central Aegean Area (Chios-Erythrai-Kyme), The Annual of the British School at Athens 106, 2011, 275–323.
- Palaczyk – Schönerberger 2003 M. Palaczyk – E. Schönerberger, Amphorenstempeln Grabungen 1965–2001, Gollion 2003 (Eretria Ausgrabungen und Forschungen XII).
- Sarikakis 1986 Th. Ch. Sarikakis, Commercial Relations between Chios and other Grek Cities in Antiquity, şurada: J. Boardman – C. E. Vaphopoulou-Richardson (edd.), Chios: A Conference at the Homereion in Chios, 1986, 121–131.
- Spencer 1996 A. J. Spencer, Excavations at Tell el-Balamun 1991–1994, Londra 1996.
- Şenol 2003 A. K. Şenol, Marmaris Müzesi Ticari Amphoraları, Ankara 2003.
- Şenol 2007 A. K. Şenol, Hellenistik Dönemde Khios ve Lesbos Şarabının Mısır'a İhracı, Ege Üniversitesi Arkeoloji Dergisi IX/1, 2007, 91–116.
- Talcott 1935 L. Talcott, Attic Black-Glazed Stamped Ware and other Pottery from a Fifth Century Well, Hesperia 4, 1935, 477–523.

Amphora ve Lagynos Mühürlerindeki Ortak İsimler
Amphora **Lagynos**

Figür No.	İsim	Mühür	Mühür	İsim
1	Ἀπελλῆς,			Ἀπελλῆς,
2	Γα(<i>retrograd</i>			Γα(<i>retrograd</i>
3	Διονύσ(<i>retrograd</i>			Διονύσ(<i>retrograd</i>
4	Ἐπιγόνου			Ἐπιγόνου
5	Ἑρμίου <i>retrograd</i>			Ἑρμίου
6	Ζήνας			Ζήνας
7	Κρό(<i>retrograd</i>			Κρό(<i>retrograd</i>
8	Κρόνι(<i>retrograd</i>			Κρόνι(<i>retrograd</i>

9	Μεν(		Μεν(
10	Μενο(		Μενο(
11	Μένων			Μένων
12	Μου(<i>retrograd</i>			Μου(<i>retrograd</i>
13	ΜΠΥ[Ε?]			ΜΠΥ[Ε?]
14	Παρ(		Παρ(
15	Χαρ(		Χαρ(